

potentiam, quæ est in ipsa, et per nervum, ut per instrumentum, movere proximam partem, etc. Et ad objectionem superius factam responderi poterit, juxta hanc sententiam, concedendo in illa prima parte motus animalis, seu in nervo, non distingui partem integram per se moventem, et per se motam, sed solum partem essentialem. Neque id esse inconveniens, quia ibi anima, eo quod in se habeat totam movendi virtutem, se gerit ac si esset movens quod, et separatum. Et ita hoc non repugnat intentioni Aristotelis. Imo dici posset satis esse quod nullum mobile corporeum integrum et totale seipsum per se primo moveat, quamvis secundum aliquam partem inchoantem motum illam moveat sine alio instrumento, sed solum ratione suæ formæ, sicut infra dicemus de motu cordis. Quo sensu posset probabiliter defendi hæc responsio, etiamsi potentia motiva, quæ est in nervo, non sit in sola anima, sed in ipsa parte, ut composita ex corpore et anima, quod videtur probabilius, præsertim in brutis animalibus.

32. Uterius vero addere possumus, primum instrumentum motus animalis esse musculos, qui ex nervis, et quibusdam ligamentis, et carne compacti sunt, ut Galen. latius explicat, 12 de Usu partium, cap. 3. Hoc autem instrumentum non ita movetur a se, quin alia concurrant ad ejus motum, ratione quorum dici possit ab alio moveri. Nam imprimis non potest ipsum inchoare motum, quin alia pars animalis immota maneat, cui ipsum innitatur; in omni enim animalis motu experientia ipsa constat, non posse fieri motum unius partis, nisi quiescente alia; illa ergo pars quiescens etiam pertinet ad instrumentum motus, et dicitur movens per se immotum, et ita ratione illius distinguitur movens a prima parte animalis mota simul et movente, quod notavit Albertin., lib. 3 de Anim., tract. 4, c. 8. Addere item possumus ex D. Thoma, Comment. et aliis, 3 de Anim., c. 10, etiam cor esse aliquo modo fundamentum hujus motus, tum quia nervi ab ipso fiunt, tum maxime quia concurrunt mediis spiritibus animalibus, ad movendum musculum; nam constat etiam experientia hanc virtutem motivam sine spiritibus exerceri non posse, quos spiritus cor aut cerebrum (juxta varias philosophorum sententias) mittit ad eam partem qua inchoandus est motus; ergo verisimile est illos spiritus deservire etiam aliquo modo ut instrumenta motus; ipsi autem

spiritus moventur impulsivi seu agitati ex efficacia alicujus virtutis existentis in corde, vel cerebro, quæ ipsa immota manens impellit spiritus, intercedente appetitu. Sicut virtus expulsiva excrementorum naturaliter expellit, immota manens. Nec necesse est ut omne corpus moveat actu motum, sed satis est quod alias sit mobile, vel certe quod moveatur per accidens ad motum totius; sed de illo axiomate iterum infra dicitur.

33. *Qualis sit motus cordis, explicatur.*— Ad posteriorem partem difficultatis, quia motus cordis, cum naturalis sit, ex contrariis componi videtur (nam consistit in continuo accessu et recessu inter eosdem terminos, non in modum circulationis, sed per dilatationem et constrictionem), ideo philosophis omnibus admirabilis ille motus visus est. Unde quidam dixerunt¹ non esse a natura particulari et intrinseca, sed ab universali natura, et extrinseco motore. Quam sententiam ridiculam appellat D. Thomas, opusc. 15, et merito, quia finis illius motus non est aliquid pertinens ad universalem naturam, sed ad particularem ipsius animalis, nimirum refrigeratio, et moderatio caloris vitalis ipsius cordis, medio aere per respirationem attracto; et ideo est absolute necessarius ad vitæ conservationem; non est ergo ex natura universali, sed ex particulari ipsius animalis; ergo oportet ut in ipsa natura animalis sit proprium principium illius motus, quia ea, quæ sunt ab intrinseco necessaria et perpetua, in ipsamet natura debent habere internum principium.

34. Ait igitur D. Thomas, in citato opusculo, illum motum effective provenire ab ipsa anima, quatenus est naturalis forma corporis. Quia vero statim occurrebat objectio supra tacta, quod hoc non satis est, ut distinguatur in partem moventem et motam ad sensum Aristotelis; ex quo sequitur, totum cor se per se primo movere; addit D. Thomas, motum illum tribuendum esse generanti, quia ad modum propriæ passionis ex ipsa forma naturaliter resultat, quam sententiam Capreolus et Ferrariensis supra sequuntur. Quod sane difficultatem non parvam habet, primo in explicando, quo modo ab una et eadem facultate naturaliter agente possit tam varius motus resultare: quia virtus naturaliter agens est determinata ad unum; dilatio au-

¹ Vide Zimaram, Theorem. 94; et Themistium, 1 de Anima, in Paraphr., c. 17.

tem et contractio, seu accessus et recessus ab eodem termino, sunt contrarii motus. Neque enim est simile de motibus animalium, qui etiam naturales dici possunt, quatenus quadam naturæ necessitate fiunt; illi enim proficiscuntur ab appetitu, qui cognitionem sequitur, et variari potest juxta varias apprehensiones, quæ etiam variantur juxta varias applicationes objectorum; motus autem cordis non procedit ab appetitu, sed ex mera proprietate naturali. Neque etiam videtur simile, quod D. Thomas adducit de motu circulari cœli, in quo includitur accessus et recessus secundum diversas partes ad aliquem partialem terminum: tum quia in motu circulari illud reperitur sine ulla contrarietate motuum, et cum vera continuitate partium motus; hic autem videtur esse vera contrarietas inter partes hujus motus, unde vera quies inter eas intercedit. Tum etiam quia ille motus circularis non est ab interno principio activo, sed ab extrinseco motore. Hæc vero difficultas æque procedit, sive dicamus illum motum fieri a generante per resultantiam naturalem, sive ab ipso animali per propriam actionem; nam semper fit a facultate naturaliter agente. Et ideo nihil aliud dicendum occurrit, nisi sensitivam animam, eo quod nobilior forma sit, habere posse facultates naturales, quæ in modo operandi superent inferiores formas; hujusmodi autem est hæc facultas motiva, quæ est in corde; et ideo non omnino determinatur ad unum, nisi intra suam quasi sphaeram, id est, intra illos terminos ad quos per dilatationem accedit, recedit autem per contractionem. Ex quibus partibus componitur integer motus, qui physice unus est, quamvis non sit mathematicè continuus.

35. Hoc tamen supposito, difficile est motum illum tribuere generanti. Primo, quia est actus vitalis; actus autem vitæ est a principio intrinseco, unde non debet reduci in extrinsecum. Fortasse non desit qui neget motum illum esse vitalem, quia non fit per appetitum et cognitionem. Hoc tamen improbabile est et contra omnes philosophos; licet enim dubitent an ille motus sit ab anima ut vegetativa, vel sensitiva, ut late Zimara, Theor. 12, tamen omnes conveniunt esse ab anima ut anima est, cum sit quasi fundamentum vitæ. Secundo, absurdum videtur, meam respirationem tribuere generanti, et dicere quod ego non respiro; at respiratio etiam est actio naturalis, quæ fit sine interventu appetitus,

imo ex ipso motu cordis et pulmonis fit. Tertio, vix potest reddi ratio cur etiam nutritio non tribuatur generanti; nam etiam est mere naturalis, et incipit extrinsece tantum ab instanti generationis, et perpetuo durat ex se, et, ut nutritio est (secus ut augmentatio), non tendit in aliquam perfectionem debitam ex vi generationis, sed ad conservandam vitam, reparando quod perditur. Sic ergo motus ille cordis incipit extrinsece ab instanti generationis, et semper durat de se, et non tendit ad aliquem locum debitum animali, seu cordi ex vi generationis, sed fit ab ipso vivente ad conservationem vitæ, cui motus ille deservit, saltem ut causa per accidens, vel ad removendum et expellendum aliqua corrumpentia, vel ad attrahendum aliquid refrigerans. Et ideo non existimo inconveniens hunc modum attribuere ipsi animali, et asserere, secundum eandem partem integram movere et moveri; satisque esse quod rationes agendi et recipiendi sint diversæ; Aristoteles enim solum de motu totius animalis dixit fieri per motionem unius partis in aliam. Juxta quam responsionem consequenter fatendum est, non oportere, *agens, et patiens ut quod*, distingui in hoc motu physico, eo quod vitalis, et tantum partialis sit, quod nullum est inconveniens, ut magis ex tertia assertionem patebit inferius, et videtur esse satis consentaneum menti Aristotelis, lib. de Communi animal. motu, in fine.

Difficultas de motore cœli.

36. Tertia difficultas est, quia Aristoteles solum facit inductionem in sublunaribus corporibus; omittit autem cœlestia, vel potius ex illis ad hæc argumentum facit; non videtur autem efficax, saltem ad inferendum cœlum moveri ab alio motore ut quod, sed ad summum ab alio ut quo, id est, a propria forma. Quid enim, si quis dicat formam cœli esse quoddam speciale genus animæ, ad quam talis motus naturali necessitate consequitur, non per unam partem integram in aliam, sed in qualibet parte per seipsam, mediante sola forma, et facultate naturali, sicut paulo antea dicebamus de motu cordis? Respondetur, verum esse Aristotelem non assumpsisse in sua inductione corpora cœlestia, sed ex inferioribus, quæ nobis sunt nota, argumentari ad superiora, quæ minus nota sunt. Erit autem efficacissimum argumentum, si supponamus motum illum non esse ita naturalem illis corporibus secundum proprias et

particulares naturas, sicut est motus cordis aut gravium et levium, quia ille motus neque ordinatur ad conservationem vel perfectionem aliquam illorum corporum, neque ad aliquem locum naturaliter eis debitum. Quo discursu utitur D. Thomas, 3 contra Gentes cap. 23, rat. 4, ut probet motum cœli non esse ab intrinseca forma. Tunc enim motus a forma naturaliter manat, cum locus comparatus per talem motum debetur mobili, ratione suæ formæ, ut patet in omnibus corporibus naturalibus; locus autem, quem cœlum acquirit per motum circularem, non est ei debitus ratione formæ, quia nihil ad perfectionem vel inclinationem formæ ejus refert habere potius hoc Ubi quam aliud, scilicet in ordine ad diversas partes suas, verbi gratia, habere solem in hoc hemisphærio potius quam in alio. Accedit dici non posse, cœli formam ob solum motum localem esse animam, ut in superioribus tactum est, et inferius etiam dicitur, tractando de intelligentiis. Unde etiamsi quis contendat illum motum ita esse naturalem cœlo, sicut sunt alii motus corporum naturalium, nihilominus debet illum motum reducere in auctorem cœli, tanquam in eum qui impetum impressit ad illum motum, sicut gravia et levia dicuntur moveri a generante. Quod si quis negaret, cœlum habere auctorem, sed ex se esse, et habere inclinationem et facultatem naturalem ad illum motum, talis error confutandus esset aliis metaphysicæ principiis; nam ex solo motu physico id fieri non potest, ut infra latius dicemus, quanquam per se incredibile sit, rem, quæ indiget motu, vel ad suam perfectionem, vel etiam ad suam actionem, habere ex se esse absque alterius communicatione seu productione.

37. *Ex difficultatibus præmissis conclusio elicitur, et ratione probatur.* — Ex his ergo satis videtur inductione constare, omnem motum localem corporalem ac physicum requirere motorem seu efficientem causam distinctam a moto. Ratio autem hujus necessitatis primo reddi potest in illo principio Aristotelis, quod *nihil potest simul esse in potentia, et in actu.* Quod tamen limitandum est, et accommodandum eo modo quo diximus de motu alterationis. Quanquam revera adhuc minorem vim habere possit in motu locali, eo quod localis motus, aut terminus ejus, per se loquendo, non sit principium, seu virtus, aut actus a quo procedit similis motus, sed facultas aliqua motiva superioris rationis

ab ipso motu. Esset autem efficax illud principium in corporibus, si verum esset aliud axioma satis receptum, et Aristoteli tributum, quod *corpus non movet localiter, nisi motum etiam localiter*; nam, sive ille motus requiratur ut ratio movendi, sive ut conditio, jam supponitur, corpus debere esse actu motum, ut movere possit. Et inde optime inferitur, non posse esse mobile a se, quia non potest simul esse in actu et in potentia. Verumtamen illud axioma non est receptum ab omnibus¹, et videtur nonnullas instantias pati; nam magnes immotus manens attrahit ferrum, etc. Sed dicendum est dupliciter posse unum corpus movere aliud. Primo, per se et immediate, nihil aliud imprimendo præter motum; et tunc revera nunquam movet nisi motum localiter. Secundo, contingit moveri localiter, prævia alteratione, et hoc modo magnes attrahit ferrum; et tunc quidem contingit, unum corpus, manens immotum, movere aliud. Tunc vero, saltem ob eam rationem quod ille motus fit media alteratione, necessarium erit motorem a mobili distingui; et ita ratio facta erit efficax in motu locali, vel immediate ratione sui (ut sic dicam), vel mediate, ratione alterationis, si mediante illa fit.

38. *Alia Aristotelis ratio examinatur.* — Aliam vero rationem adduxit Aristoteles, 7 Physic., text. 2, ut probet corpus non posse a se per se primo localiter moveri, quæ in summa hæc est: *Omne quod movetur, est divisibile in partes; ergo non potest se per se primo movere.* Probatur consequentia, quia quod movet se per se primo, non quiescit, ex eo quod aliud quiescat aut movere desinat; nam cum se moveat, non pendet ab alio in suo motu. At vero, cum mobile habet partes, quiescente parte ejus, vel quiescit totum, et sic non movetur per se primo, sed ab ea parte, qua quiescente, moveri desinit: vel adhuc movetur, et sic etiam sequitur non se movere per se primo, sed ab ea parte a qua moveri dicitur, quiescente alia. De qua ratione multa scripta sunt ab expositoribus multique illam existimant esse demonstrationem, ut Alexander, Simplicius, Averroes, D. Thomas, qui differunt. Nam Averroes putat esse demonstrationem a posteriori tantum. D. Thomas autem vult esse a priori, significans divisibilitatem mobilis, esse causam omnem quam non possit moveri per se primo. Alii

¹ Vide Zimaram, Theorem. 94.

autem videtur sophistica ratio et inefficax.

39. *Etsane videtur esse æquivocatio in termino illo, per se primo.* Duobus enim modis intelligi potest aliquid moveri per se primo. Unus est, quod motus totius mobilis ita conveniat toti, ut a nullo alio pendeat, etiam a partibus. Et hoc sensu recte probat ratio non posse corpus movere se per se primo. Sed hoc nil refert ad concludendum necessariam esse distinctionem inter motorem et mobile, quia illa dependentia totius a partibus potest esse tantum materialis, et non effectiva, nisi forte respective, id est, in quantum unaquæque pars movet seipsam, ut statim declarabitur. Alio ergo modo dici potest aliquid movere se per se primo, quia secundum omnem suam partem movet et movetur, ita ut nulla pars moveat aliam, neque totum ut sic, sed unaquæque moveat seipsam, et ita partialiter concurrat ad motum totius, qui ex motibus et motionibus omnium partium consurgat. Et quidem, si aliquid se moveat hoc modo, propriissime dicitur ita se movere per se primo, ut in eo non distinguatur movens a mobili. Quod autem non possit aliquod corpus ita se movere, non potest efficaciter concludi prædicta ratione, etiamsi utrumque illius membrum concedatur. Primo enim fieri potest ut, quiescente parte, totum omnino quiescat secundum omnem suam partem, non quia totum a sola una parte moveretur, sed quia dum una pars desinit se movere et quiescere, resistit alteri, et impedit illum ne se moveat, quod non solum in diversis partibus, sed etiam in diversis mobilibus videre licet; nam si duo lapides deorsum moveantur, unus post alium, si prior detineatur, impedit etiam alium ne descendat, non quia illum ante moveret, sed quia resistit motioni, qua ipse se movebat. Deinde fieri potest ut, quiescente parte, non quiescat totum secundum omnem suam partem, sed tantum secundum illam, quæ quiescere dicitur, secundum alias vero adhuc moveatur; ut cum, quiescente radice arboris, reliquæ partes agitantur. Et ex hoc etiam non sequitur, quod totum prius moveretur a sola illa parte, quæ adhuc se movet, sed solum sequitur illam concurrisse ad integrum motum totius simul cum aliis partibus.

40. *Explicatur Aristotelicum axioma.* — Unde illud axioma: *Quod movet se per se primo, non quiescit ad quietem alterius*, duplici distinctione limitandum est. Per se enim verum est non quiescere unum mobile qui-

escente alio a quo non movebatur; per accidens autem, et quia ponitur impedimentum, fieri potest ut quiescat. Rursus, si illud aliud quod quiescit, non sit omnino extrinsecum, sed pars moventis et mobilis, recte fieri potest ut, quiescente illo, desinat moveri totum per se primo, id est, secundum omnem suam partem, non quia totum non se moveret per se primo, sed quia movebatur partialiter ab illa parte; hæc enim duo inter se non pugnant, ut per se manifestum est. Quod ergo totum ut totum a partibus pendeat, non obstat quominus motus totius per se primo proveniat ab eodem toto. Et declaratur aperte, nam alias eodem modo, probaretur non posse corpus per se primo moveri ab alio, quod est aperte falsum; nam cœlum per se primo movetur ab intelligentia, et terra per se primo movetur, cum fertur deorsum, licet a generante. Et sequela patet, nam in his etiam verum habet, quod si pars cœli quiesceret, totum quiesceret, vel saltem non per se primo moveretur sicut antea, quia motus per se primo totius pendet a motu partis materialiter, ut a parte integrante. Sicut e contrario tota terra per se primo quiescit in centro, et tamen si pars desineret quiescere, totum jam non per se primo quiesceret, non quia totum quiesceret effective a parte, sed quia quies totius consurgebat quasi materialiter ex quiete partis. Et dum tota aqua est frigida, per se primo dici potest tota frigescere; et tamen si pars incipiat calefieri, jam non tota est per se primo frigida, sicut antea, non quia totum active frigesceret a parte, sed quia frigiditas ut conveniens per se primo toti, consurgebat quasi materialiter ex frigiditate partium. Ex dependentia ergo motus totius, ut per se primo moti, vel moventis, a motu, vel motione singularum partium, non potest concludi totum moveri a parte nisi partialiter, et (ut sic dicam) respective, id est, quatenus unaquæque pars seipsam movet, quæ dependentia non tollit quominus idem seipsum moveat. Unde non video quomodo illo discursu dictum axioma demonstraretur. Aliæ ergo probationes adductæ probabiliores sunt.

Tertia assertio de motu spiritualium rerum.

41. *Spiritus seipsum potest loco movere.* — Dico tertio: causa efficiens per motum vel actionem aliquo modo transeuntem, in re spirituali non semper distinguitur in re a causa materiali seu recipiente motum, nisi

ad summum, quantum ad rationem agendi et recipiendi. Hæc conclusio præcipue ponitur propter motum localem Angelorum, quem voco aliquo modo transeuntem, quia, quantum est ex ratione talis motus, fieri potest ab uno agente in aliud suppositum, et quia revera per se non est actus immanens in potentia, per quam proxime efficitur. Hoc ergo motu certum est Angelum, intelligentiam, vel animam separatam posse seipsam movere, efficiendo in se motum; nam, ut infra suo loco attingemus, motus quo substantia spiritualis movetur, non est in alia re distincta, sed in ipsamet substantia quæ movetur. Et est fere ex terminis evidens, quia res non dicitur moveri per denominationem extrinsecam, sed per veram mutationem realem, quæ aliquam efficientem causam necessario habere debet, et non aliam, nisi ipsamet substantiam spiritualem motam, quando ipsa se movet. Tunc ergo non potest causa efficiens a recipiente distingui supposito, quia supponimus, idem suppositum se movere; neque etiam potest distingui in partem per se moventem et motam, quia non habet partes; ergo ad summum distingui potest ratio efficiendi a ratione recipiendi motum, vel terminum ejus. In quo etiam variæ sunt opiniones; suppono tamen ut probabilius, motum illum immediate recipi in substantia Angeli; nam, sicut corpus per quantitatem est præsens loco, ita Angelus immediate per substantiam suam; non enim habet quantitatem, neque in eo fingi potest aliud accidens, quo mediante sit capax præsentiae localis. Loquor autem de proximo et immediato subjecto illius præsentiae, quidquid sit, an ad illam actionem requiratur aliqua actio vel contactus virtutis respectu corporis; id enim ad præsens non refert, nam id quod fit in Angelo per motum localem, non est actio in corpus, sed est realis præsentia ejus; hæc autem immediate afficit substantiam Angeli; eadem ergo substantia est ratio recipiendi talem motum, quia in eodem proximo subjecto sunt motus et formalis terminus ejus.

42. *Quod sit principium proximum motus localis in spiritibus.* — De ratione autem efficiendi illum motum variæ sunt opiniones; nam quidam ponunt fieri immediate per voluntatem, unde supponendo, ut nos supponimus, voluntatem esse rem distinctam a substantia, fit, rationem proximam efficiendi illum motum esse distinctam in re a ratione recipiendi. Qui autem negant potentiam vo-

luntatis distingui in re a substantia, fortasse dicerent actualem volitionem se movendi, esse proximam rationem efficiendi illum motum, et illam esse a substantia distinctam. Alii autem non existimant voluntatem aut volitionem esse principium proximum ac per se efficiendi motum illum, sed esse peculiarem virtutem motivam, volitionem autem esse applicationem seu imperium illis virtutis motivæ, quæ, sicut in nobis, et aliis animalibus distinguitur ab appetitu, ita in Angelis a voluntate. Illam autem virtutem aliqui existimant non esse in re distinctam a substantia. Juxta quorum opinionem etiam ratio agendi, et recipiendi hunc motum non distinguuntur in re, sed ratione tantum. Nos autem probabilius existimamus virtutem illam motivam, etiamsi credatur in re distincta a voluntate, esse etiam in re distinctam a substantia Angeli, ex generali principio supra posito, quod proxima facultas ad actionem accidentalem in creatura, est accidens a substantia distinctum; et ita concludimus, proximum principium quo efficiendi motum illum, esse in re distinctum a subjecto in quo recipitur. Et ratio est, quia hoc principium est potentia mere activa, quæ non agit nisi in præsupposito subjecto; ergo requirit in illo potentiam passivam a se distinctam. Et hoc confirmat definitio illa Aristotelis, 9 Metaph., dicentis, *potentiam activam esse principium transmutandi aliud in quantum aliud*; de qua paulo inferius plura dicemus.

43. Neque contra hanc conclusionem obstat principium illud Aristotelis: *Omne quod movetur, ab alio movetur*, nec rationes quibus ab ipso confirmatur; nam, ut supra notavi, Aristoteles locutus est de motu physico et materiali; hic autem motus intelligentiarum non est hujusmodi, et satis dubia res est, an Aristoteles illum motum cognoverit, vel potius existimaverit intelligentias esse omnino immobiles. Unde inductio ejus intelligentias non comprehendit, ut per se constat. Neque etiam illa ratio, quæ supponit mobile esse divisibile in partes. Ratio autem alia, quod non possit res simul esse in potentia et in actu, optime hic dissolvitur per distinctionem de actu virtuali et potentia formali; et ad summum probat distinctionem principii quo agendi, a subjecto recipiente. Angelus enim existens in cælo est in potentia formali ut sit in terra; actu tamen habet virtutem qua possit se movere, et facere præsentem terræ. Neque hic habeat locum limitationes supra positæ,

cum quibus diximus illud principium esse verum etiam de actu virtuali; nam una limitatio erat ut intelligeretur respectu motus physici; hic autem motus de quo agimus non est physicus. Alia vero, scilicet quod oporteat rem esse in præternaturali statu, hic non est necessaria, quia in hoc superant res viventes eas quæ non vivunt, quod possunt se movere etiam quando in suo naturali statu existunt; et ideo in eodem possunt habere actum virtuales simul cum potentia formali ad aliquem motum.

44. *Rerum ab intrinseco localiter se moventium tres ordines.* — Unde ex discursu hactenus facto licet colligere tres ordines rerum se moventium localiter aliquo modo a principio intrinseco. Primus est, earum quæ solum ita moventur, quando sunt in præternaturali statu, et in his licet principium motus in eis sit, non tamen ut earum proprium, sed ut instrumentum seu virtus alterius; et hujusmodi sunt res inanimatæ. Aliæ vero sunt res quæ proprie se movent a principio intrinseco ut sibi proprio, non tamen perfecte et per se primo, sed per unam partem movendo aliam, et ita quasi per accidens movendo totum; et ad summum possunt unam sui partem per se primo movere, illam, scilicet, quæ est veluti fundamentum motus aliarum. Et hujusmodi sunt viventia corporea. In tertio vero, et superiori ordine sunt res quæ non solum se movent per intrinsecum principium ut proprium, sed etiam se per se primo movent secundum se totas, quia non habent partes, et ideo in eis principia agendi et recipiendi, ut quod, distingui non possunt, sed ad summum principia quibus. Estque hoc consentaneum perfectioni harum rerum, quia inter creaturas viventes perfectissimum gradum possident.

Quarta assertio de actionibus immanentibus.

45. Dico quarto: in causa efficiente actum immanentem non solum non distinguuntur semper principia ut quod, agendi et recipiendi, verum potius non semper necesse est in re distingui principia ut quo, licet sæpe ita accidat. Prima pars hujus assertionis est manifesta, sequiturque ex ipsa ratione actionis immanentis; recipitur enim in ipso operante; et ideo necesse non est ut suppositum agens distinctum sit a recipiente, neque etiam ut secundum diversas partes agat et recipiat. Tum quia sæpe non habet partes; tum etiam quia

hæc actio in eadem potentia recipitur a qua elicitur; et ideo etiam in supposito habente partes fit et recipitur in eadem parte. Atque hinc reddi potest ratio in generali secundæ partis conclusionis; nam, cum actio immanens non solum in eodem supposito, sed etiam in eadem potentia eliciente maneat, nil vetat quominus etiam in proximo principio quo, agente et recipiente illam, non inveniatur in re distinctio.

46. Ut autem hæc pars et tota conclusio declararetur amplius et probetur, oportebit magis in particulari has actiones immanentes distinguere, et quomodo in singulis assertio locum habet, declarare. Omnes igitur hæc actiones aut ad cognitionem pertinent, aut ad appetitum; et esse possunt vel in parte rationali, vel in sensitiva. Rursus in omnibus illis considerari potest vel principium quo principale seu substantiale, vel proximum seu accidentale. In his ergo actionibus quatenus sunt in parte sensitiva facile distingui potest principium quo principale agendi, et recipiendi; nam illud est anima, ut ex definitione animæ manifestum est; hoc vero est corpus. Nam, juxta veram doctrinam, hæc operationes sensitivæ cum materiales sint, recipiuntur in corpore, vel in toto composito ratione materiæ. Prout vero hæc operationes reperiuntur in parte intellectuali, non distinguitur in his principale principium agendi et recipiendi, nisi tantum ratione; nam utrumque munus exercet eadem substantia simplex Angeli vel animæ. Quod enim quidam aiunt, in ipsamet substantia distingui illa duo, quia agit per esse tanquam per actum, et recipit per essentiam tanquam per potentiam, et falso supponit distinctionem in re inter esse et essentiam actualem, et, illa etiam admissa, non consequenter dicitur; nam, supposita illa opinione, esse non est ratio agendi, sed est conditio sine qua essentia non ageret; similiter autem est conditio sine qua essentia non reciperet operationem; ipsa autem essentia existens seu habens talem conditionem est principium agendi, et recipiendi talem operationem. Unde in anima Christi, etiamsi, juxta illam sententiam, non habet esse existentiae creatum, nihilominus principium principale eliciendi intellectionem creatam, non est ipsum esse increatum, sed substantia ipsius animæ secundum proprium esse essentiae.

47. *In cognoscitivis operationibus an ratio agendi a recipiendi distincta.* — Intellectio-

nem non sola species, sed intellectus etiam efficit. — At vero in principio proximo et accidentali, alia ratio esse videtur de actionibus cognoscendi, quam de actionibus appetendi, tam in rationali parte quam in sensitiva. Nam in actionibus cognoscendi, semper aut fere semper distinguitur proximum principium agendi, a principio proximo recipiendi. Ratio est, quia ad efficiendam hanc actionem præter facultatem vitalem requiritur species supplens vicem objecti, et loco illius concurrens ad actum. Et ita principium agendi est potentia ut informata specie; principium autem recipiendi est sola potentia, quia objectum seu species ejus non inquit ad recipiendum, sed solum ad agendum; quare distinguitur aliquo modo principium proximum agendi et recipiendi. Dico autem, *aliquo modo*, quia non distinguuntur nisi ut includens et inclusum; est enim improbabili opinio eorum, qui existimant totam rationem agendi esse speciem, et potentiam esse solum rationem recipiendi, quam merito impugnat Scotus, in 2, dist. 3, quæst. 8; immerito tamen eam tribuit D. Thomæ, qui nullibi eam insinuavit; estque valde improbabili, quia actus vitæ necessario esse debet active ab intrinseca facultate vitali. Certum ergo est eandem cognoscitivam potentiam, in qua proxime recipitur actus cognoscendi, esse simul principium proximum efficiendi eundem actum; differt tamen, quia recipiendi est adæquatum principium proximum, non tamen agendi, sed simul cum specie, juxta probabiliorum doctrinam, de qua videri potest Capreolus, in 2, dist. 3, quæst. 2; et Scot., in 1, d. 3, q. 7; Ægid. et Ferrar., locis statim citandis.

48. *In intellectione qua se Angelus intelligit, quæ distincta ratio agendi ac recipiendi.* — Solum afferri potest instantia de actu illo, quo Angelus se videt absque juvamine speciei per suam substantiam, juxta veriore sententiam, licet alii aliter sentiant, ut infra videbimus, tractando de intelligentiis; intellectio ergo illa idem habet adæquatum principium agendi et recipiendi, nimirum, substantiam et intellectum Angeli. Fortasse quis respondeat illum actum tribui generanti seu auctori naturæ, eo quod mere naturalis sit, et ad convenientem naturæ statum a primo instanti creationis ab intrinseco necessarius. Sed hæc attributio in propriis actibus vitalibus non videtur adeo extendenda, præsertim loquendo in rigore physico; nam mo-

raliter facilius potest usurpari, ut paulo post dicam, Itaque non censeo inconveniens, illud admittere in his actibus, si necesse sit, ut in assertionem significavi, et statim magis declarabitur. In illo tamen actu non est tam absoluta necessitas, sed aliqua distinctio in re intelligi potest inter principium proximum efficiendi, et recipiendi illum actum; nam cum substantia Angeli ad alias intellectiones uno tantum modo concurrat, scilicet ut principium principale, ad illam concurrat duplici modo seu titulo, scilicet, ut principale principium, et ut objectum, ac veluti ultima forma sui intellectus in esse intelligibili. Atque ita principium proximum illius actus non est sola potentia intellectiva, sed ut constituta suo modo in actu primo, per suam substantiam sibi conjunctam in ratione objecti intelligibilis actu. Potentia vero proxime receptiva, ac tota ratio recipiendi illum actum, est solus intellectus; neque sub hac ratione habet substantiam majorem concursum ad illum actum, quam ad alios. Ita ergo fit ut etiam in eo actu adæquatum principium proximum agendi et recipiendi distinguatur, ut includens et inclusum.

49. *Objecti cognitio an effective influat in volitionem.* — De actionibus vero appetitus et voluntatis specialis est difficultas, quia hæc potentia non indigent speciebus, et ita videntur per suas solas entitates esse principia agendi et recipiendi suos actus. Propterea dicunt aliqui ad actus appetitus concurrere effective cognitionem objecti. Ita Soncinas, 9 Metaph., q. 10, 11 et 13, quod etiam multi Theologi tenent, ut latius traditur in 1. 2. Hæc tamen sententia mihi non probatur; existimo enim notitiam objecti solum concurrere ad actum appetitionis ut conditionem necessariam per modum applicationis objecti, quia voluntas non movetur nisi a bonitate objecti. Quapropter, si motio illa, ut est ab objecto, non est effectiva, ut revera non est, sed finalis et metaphorica, quod etiam Soncinas fatetur supra, quæst. 12, et alii, ut est a cognitione non est cur sit effectiva, quia præsentato objecto bono non indiget appetitus extrinseco agente ut feratur in illud, sed ex naturali inclinatione ferri potest, seu potius anima, ut vivens per illam.

50. *Finis appetitio an generanti tribuenda.* — Alii dicunt appetitionem finis, quamvis a sola voluntate fiat, esse tamen tribuendam generanti seu auctori naturæ; appetitionem

autem mediorum non fieri a voluntate sola, sed mediante appetitione finis, recipi autem in sola voluntate, atque hac ratione distinguui in hoc actu principium agendi et recipiendi. Nam vel ipsa principia interna distincta sunt in re aliquo modo; vel certe si in ipso agente proximo non distinguuntur, actio tribuitur extrinseco agenti. Ita sentiunt de intentione finis Thomistæ, Cajet., 1. 2, q. 9, a. 4; Ferrar., 3 contra Gent., c. 89, ubi D. Thomas id significat; et Capreol., in 2, dist. 25; et ibidem Ægid., q. 5. Sed, licet hæc attributio secundum quamdam moralem considerationem sustineri possit, eo quod homo non ita se movet moraliter in intentione finis ut sic, sicut in consultatione et electione mediorum, de quo alias, tamen, quoad realem efficientiam non videtur probanda, neque negandum, quin homo ipse sit, qui propria virtute, et non ut instrumentum alterius, efficit intentionem finis; maxime in actibus contentis intra ordinem naturæ, quos voluntas propria virtute elicit cum solo concursu generali; non ergo potest hæc actio magis tribui Deo, quam calefactio ignis. Præsertim quia non solum est actio vitalis, sed etiam sæpe est libera, unde nullo modo fit per naturalem resultantiam, neque est debita secundum illum connaturalem statum, quem res postulat in instanti suæ generationis.

51. Quapropter merito Scotus, in 2, dist. 25, et Henricus, Quodlib. 9, q. 5, et alii, negant illum actum esse tribuendum generanti. Idemque dicendum est de multis aliis simplicibus actibus, quos voluntas elicit ex se sine alio priori actu, ut est desiderium, aut complacentia, vel simplex amor alicujus boni cogniti. Accedit quod discursus ille non habet locum in appetitu sensitivo, qui non operatur propter finem formaliter; unde in eo non est electio proprie, quæ ex intentione finis, ut ex proxima ratione agendi, procedat, sed omnes actus appetendi proxime procedunt ex ipsa naturali inclinatione talis appetitus; ergo vel dicendum est omnes actus hujus appetitus tribui generanti, quod est ridiculum; vel certe fatendum est eandem omnino potentiam per seipsam esse principium proximum agendi et recipiendi talem actum. Atque ita concedunt Scotus, Henricus, et alii supra citati, et late Antonius Andr., 9 Metaph., quæst. 1. Nec video quid incommodi inde sequatur, ut propter illud vitandum, Soncinas, Javellus, et alii, tam scrupulose inquirant in omni potentia agente et recipiente, aliquod comprincipium agendi, et non recipiendi, ideoque confugiant ad efficientiam notitiæ respectu amoris; quæ si aliis rationibus non ostenditur necessaria, ob hanc causam immerito asseritur. Nullum enim aliud incommodum ipsi afferunt, nisi quod idem secundum idem, esset agens et patiens, et consequenter secundum idem esset in potentia et in actu, quæ est implicatio contradictionis. Hoc vero inconveniens, si superius dicta considerentur, et termini intelligantur, nullum est; nam eandem facultatem esse in actu primo et in potentia ad actum secundum immanentem, nulla est repugnantia, quia actus primus non includit formaliter secundum, sed virtutem ad eliciendum illum, quam potest habere eadem facultas, quæ est potentia receptiva ejusdem actus; estque hoc consentaneum naturæ talis actus, cum sit immanens; et hoc est quod alii dicunt, eandem, scilicet, facultatem esse posse simul in actu virtuali, et in potentia formali. Unde, sicut eodem actu secundum rem constituitur res actu agens et recipiens, et sicut eadem res est actio et passio secundum diversas habitudines, ita eadem facultate secundum rem potest suppositum constitui in ratione agentis et patientis in potentia; quare in hoc sensu non est inconveniens quod idem secundum idem constituatur agens et patiens, si cum proportione sumatur, id est, utrumque in potentia, vel utrumque in actu, et illud *secundum idem*, tantum reduplicet vel designet eandem rem, non vero eandem habitudinem, seu eandem rationem formalem conceptam ac præcisam mentis operatione

Corollaria superioris doctrinæ, et formalis questionis resolutio.

52. Ex his quæ hactenus diximus, ut questionem propositam formaliter et universe respondeamus, sequitur primo non esse de ratione aut necessitate causæ agentis, ut sic, quod distinguatur supposito a patiente. Hoc jam in principio suppositum est et probatum, et ex toto discursu facto evidentius constat. Unde, si in aliquibus necessaria est talis distinctio, id non provenit ex generali ratione causæ efficientis, sed ex speciali ratione talis causæ. Ut, verbi gratia, in efficientia per substantialem generationem necessaria est suppositalis distinctio (ut ita dicam) inter agens et patiens, quia necesse est ut differant in esse simpliciter, et in substantialibus